



\*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

\*Geliş Tarihi / First Received: 04.03.2022

\*Kabul Tarihi / Accepted: 22.03.2022

\*Atıf Bilgisi: Yanık, M. (2022). “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* Romanında Basın Hayatı”. Hars Akademi, 5 (1), 57-68.

\*Citation: Yanık M. (2022). “Press Life Of Huseyin Rahmi Gurpınar On His Novel *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?*”. Hars Akademi, 5 (1), 57-68.

## HÜSEYİN RAHMI GÜRPINAR’IN *DÜNYANIN MİHVERİ* *KADIN MI, PARA MI?* ROMANINDA BASIN HAYATI

*Meltem YANIK\**

**Öz**

Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, eserlerinde toplumsal ve sosyal meseleleri eleştirel bir tarzda ele almıştır. Romanlarında daha çok hayatın içinden seçtiği insanlar, olay örgüsünün bütününe şekillendiren bir yapıya sahiptir. Gündelik hayatının içinden farklı kesitlere yer veren yazarın, *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı romanında daha çok basın hayatı üzerine yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda ele alınan gazete ve gazeteciliğin romandaki rolü, kurgusal bağlamda bütünleştirici bir unsur olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

Bu çalışmada Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı romanı basın hayatı ve dolayısıyla gazete-gazetecilik üzerinden incelenmiş, bu meselenin eleştirel boyutları ortaya konulmaya çalışılmıştır. İncelemenin bütününde romanın aslı şahsı olan Edip Münir merkeze alınarak olay örgüsü gazete çerçevesinde değerlendirilip yorumlamaya çalışılmıştır.

**Anahtar Sözcükler:** Hüseyin Rahmi Gürpınar, basın, gazete.

### PRESS LIFE OF HUSEYİN RAHMI GURPINAR ON HIS NOVEL *DÜNYANIN MİHVERİ KADIN MI, PARA MI?*

**Abstract**

Hüseyin Rahmi Gürpınar, a well-known author of Turkish literature, critically discussed society and social issues in his work. The characters in his novels are also derived from real life and have a structure that shapes the whole plot. The author who included various sections of daily life focused on print media, with the audience encountering the role of newspapers and journalism as an integrating element in the fictional context in his novel *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?*

In this study, Gürpınar’s novel *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* was examined in terms of print media, specifically newspaper journalism, and an attempt was made to reveal the critical dimensions of this issue. The study focused on the main character of the novel, Edip Münir, and the plot was evaluated and interpreted within the framework of the newspaper.

**Keywords:** Hüseyin Rahmi Gürpınar, media, journalism.

\* Doktora Öğrencisi, Ordu. [Milmynk602@gmail.com](mailto:Milmynk602@gmail.com). ORCID: 0000-0001-7625-286X.

## Giriş

Türk Dil Kurumu, gazeteyi “*Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın*” (Türkçe Sözlük 2011: 909) olarak tanımlar. Gazeteciliği meslek edinenleri ise, “*gazete yayımlayan veya gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi ya da gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse*” (Türkçe Sözlük 2011: 909) olarak açıklar.

Gazete, haber veya güncel bilgileri okura ulaşması noktasında bir araçtır. Bu noktada Türk edebiyatı, gazete ile Abdülaziz devrinde tanışmıştır. Böylece ülke o döneme kadar görülmemiş yepyeni bir yayın organıyla karşılaşır. *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis*’in yanı sıra ilk özel gazete, Şinasi ve Agâh Efendi tarafından 1860-1866 yılları arasında yayımlanır. Bu dönem sonrası, birbiri ardına çeşitli gazeteler de çıkmaya başlamıştır. Bunlardan birkaçını Akyüz şöyle özetler:

“*Agâh Efendi’nin 1860’da çıkardığı ilk özel Türk gazetesi olan Tercemân-ı Ahvâl’i, 1862’de Şinasi’nin çıkarmaya başladığı ve Namık Kemal’in devam ettirdiği Tâsvir’i Efkâr, 1866’da başyazarlığını Ali Suavi’nin yaptığı Muhbir, 1872’de Kemal’in başyazarlığını yaptığı İbret, 1873’de Ebuzziya Tevfik’in çıkardığı Hadika, 1875’de başyazarlığını Kemal Paşa-zâde Said’in yaptığı Vakit, 1876’da başyazarlığını Şemsettin Sami’nin yaptığı Sabah takip ederler*” (Akyüz 2018: 29).

Tanzimat yıllarında edebiyat, *Ceride-i Havadis*’le başlayıp günümüze kadar gelen süre içinde bazı dönemlerde dalgalanmalar yaşasa da daima gazetelerde yer almıştır. Dolayısıyla gazete ve edebiyat hemen hemen her dönemde bir ilişki içerisinde olmuştur.<sup>1</sup> Özellikle Tanzimat döneminde gazetecilik faaliyetleri oldukça önem arz eder. Halka ulaşma noktasında güçlü ve hızlı bir hizmet olmuştur. Aynı zamanda günlük olayların yanı sıra roman, şiir, tiyatro ve eleştiri gibi türlerin de yer aldığı bir yayın organıdır. Gazete, “*basılan kitaplardan, oynanan tiyatro eserlerinden haber vermek, roman ve tiyatro eserlerini tefrika ederek hatta daha ileri yıllarda şiirlere ve edebiyat bahislerine sayfalar ayırarak edebiyatı halka kolayca ulaştırmış*” (Okay 2018: 61)’ tır. Böylece devrin yazarları ve şairleri, aynı zamanda bir muharrirdir. Hatta bazı yazarlar, gazetede tanınır ve yetişirler. Tanpınar, bu yazarları ve gazeteyi şöyle izah eder:

“*Gazete hemen hemen tek başına yeniliği idare eder. Birkaç senenin içinde ve birkaç el değiştirmede (daha ziyade Şinasi ve Namık Kemal arasında) ufak tefek hadiseleri nakletmek suretiyle dünya ile bir münasebet kuran, bazı faydalı bilgiler veren, okumayı zaman geçirme şekillerinden biri yapan bir vasıta olmaktan çıkar. Hakiki manasında kürsü olur. Fikir onun sayesinde yavaş yavaş yapıcı bir unsur*

<sup>1</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Çıkla, 2009).

olarak hayata girer. [...] Şinasi ve Münif Paşa’dan itibaren gazete bu devrede tefrikalarla kitabı da içine almış gibidir. Birkaç büyük politika adamının –ve belki de bazı müderrislerin- dışında bu devrede şöhret kazananların hemen hepsi gazetecidir. Küçük Said Paşa, Münif Paşa gibi politika adamları gazetecilikle işe başlarlar. Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Suavi, Ebüzziya Teyfik, Ahmed Midhat Efendi, hepsi gazetecidir. 1873’ten sonraki senelerde şiir âlemini iki kutup gibi paylaşan Recai-zâde ile Muallim Nâci gazetede yetişirler” (Tanpınar 2014: 251-252).

Nitekim gazetede yetişenlerden birisi de Hüseyin Rahmi Gürpınar’dır. Çok küçük yaşlardan itibaren eserler yazan Hüseyin Rahmi, uzun süre çeşitli gazetelerde muharrirlik yapmıştır. Yazarın “romanları ve hikâyeleri önce gazetede tefrika olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi bazen kaleme alınmış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır” (Gürpınar 2021b: 11). Bundan dolayı “Hüseyin Rahmi’nin telif romanları kitap halinde basılmadan önce Meşrutiyetten evvel Tercüman-ı Hakikat, İkdam, Sabah, gazetelerinde, Meşrutiyetten sonra İkdam, Ziya, Söz, Zaman, Vakit, Milliyet, Cumhuriyet gazetelerinde tefrika edilmiştir” (Sevengil 1944: 56).

Hüseyin Rahmi’nin yayımlanan ilk yazısı 1887’de “İstanbul’da Bir Frenk” başlığı ile *Ceride-i Havâdis*’de çıkar. Aynı yıl gazetenin sahibi olan Ahmed Midhat’ın *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde *Şık* romanı yayımlanır. Bu roman onun tanınması ve şöhret alması bağlamında önemli bir eserdir. Dolayısıyla yazar *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde uzun süre muharrir olarak çalışmıştır. Böylece gazetede ilk yazılarından biri de “İstiğrak-ı Seherî” adlı küçük bir piyestir. Bunlar dışında tercüme romanlar, tercüme makaleler ve telif yazılar da neşreder. İşte bu yazıların çoğunu Ahmed Midhat bir araya getirerek *Müntehabat-ı Hüseyin Rahmi* adlı iki ciltlik bir kitap halinde yayımlar.<sup>2</sup>

Netice itibariyle edebiyatı canlandırma noktasında gazete büyük ve önemli bir işlev görmüştür. Bu doğrultuda edebiyat, nasıl ki gazetenin içinde yer alıyorsa aynı şekilde gazetenin de bir edebî eserin kurgusunda mühim bir rol oynadığını belirtmek yerinde olacaktır. Yani “gazetenin ana konu olduğu romanlar da bulunmaktadır” (Çakır 2020: 105). Birçok romanında bu konuya yer veren Hüseyin Rahmi, “gazete patronlarının yalnızca ticarî kaygı taşımaları, yalan haber yapılması, birtakım dedikodulara itibar edilerek olayların abartılması, gazete ve dergi yazarlarının cahil kimselerden oluşması, ortaya konulan haberlerin toplumun gelişimine katkı sağlamayıp yalnızca gündelik meseleleri esas alması ve otorite baskısı” (Dere 2021: 244) gibi meseleler üzerinde durmaktadır. Onun basın hayatını konu ettiği romanların başında ise *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı eser gelmektedir. Öyle ki eserin kurgusunda basın, gazete ve gazetecilik konularının önemli ölçüde etkisi vardır.

<sup>2</sup> Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. (Sevengil, 1944: 44-56).

### **Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı? Adlı Romanda Basın Hayatı**

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı romanında söz konusu edilen ahlâkî değerler, kadın ve para üzerinde bir araya getirilir. Öncelikle romanın başlığını oluşturan bu soru, aynı zamanda da olay örgüsünün temel yapı taşıdır. Para ve kadın, birçok şeye karşılık gelen, uğruna dereler ve tepeler aşındıran bu iki unsur, varlığı ve yokluğuyla kimi zaman yararlar sağlarken kimi zaman da felaketler getirir. Söz konusu bu noktada her iki unsura yani kadını ve paraya aynı anda sahip olmak, mutluluğa erişme noktasında çok nadir görülen bir durumdur. Bu iki unsurdan hiç olmazsa birine sahip olma arzusu bile hırs ve tutkuyu beraberinde getirir. İstenilen arzuya ulaşma noktasında görülen hırs ve tutku neticesinde topluma verilen zararlar; iradesizliğin, açlığın ve doyumsuzluğun bir sonucudur. “*Hüseyin Rahmi’nin romancılığında yapmak istediği, toplumun bir fotoğrafını çekerek arz ettiği sorunları olanca çıplaklığıyla hicvedip ortaya koymak ve olayları anlatırken özellikle Batıdan etkilendiği filozoflara dayanarak tabiatın ve insanın özünü ilgili gerçeklere değinmektedir*” (İldeş 2009: 826).

Nitekim romanda kadın ve para üzerinde durulmuş bununla beraber ahlâkî değerlerin nasıl görmezden gelindiği gözler önüne serilmiştir. Ayrıca “dünyanın mihverinin kadın mı para mı?” olduğu sorusuna gelindiğinde Hüseyin Rahmi, bu soruyu romanın başlangıç bölümünde şöyle açıklamaktadır: “*Para mı, kadın mı dünyanın mihveri? Belki birincisi çok defa ikincisi için kazanılır. Bütün âlem bu iki şeyin etrafında dönüyor. Hep hayır ve şerrin kaynağı bu iki mıknaş değil midir?*” (Gürpınar, 2021a: 33).

Bu soru aynı zamanda romanın aslı kahramanı olan Edip Münir tarafından şöyle izah edilir: “*Dünya mihverinin şimalden, cenuptan iki ucunu buldum. Hem kadın, hem para...*” (Gürpınar, 2021a: 122). Bilhassa yazarın başlangıç bölümünde sözünü ettiği iyiliğin ve kötülüğün kaynağı olan kadın ve para, romanın olay örgüsünü oluşturur. Eser başlangıç bölümü hariç iki bölümden oluşmakta ve her bölüm kendi içinde alt bölümlendirmelerden meydana gelmektedir. Birinci bölüm yirmi altı, ikinci bölüm ise on altı bölüme sahiptir. Her iki bölümde birbiri ile ilişkilidir. İlk bölüm para, ikinci bölüm ise daha çok kadın üzerine yoğunlaşmıştır.

*Dünyanın Mihveri Kadın Mı Para Mı?* adlı eser, esasında karşılaştırılmanın ifade edildiği bir romandır. Öyle ki bir tarafta zenginlik diğer tarafta fakirlik vardır. Bu iki olgu insanların birbiri ile savaşması için yeterlidir. Hiçbir zaman nihâî bir sonuca ulaşmayan bu tartışmalar, büyük problemler oluşturur. İşte bu çalışma da bu problemlerden en mühimi olan gazetecilik, matbaa ve basın üzerinde durulmuştur. Nitekim romanın birinci bölümde para, ikinci bölümde ise kadın üzerinde yoğunlaşan bu ana tema, kurgusal bağlamda gazetecilik ekseninde bir araya gelerek bütünleşir.

Matbaa, basın ve gazetecilik tüm dünyada oldukça işlevsel bir haber ağının temel yapı taşlarıdır. Yurttan veya dünyadan bilgi akışını sağlayan önemli bir merhaledir. Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu haber ağlarını romanına oldukça farklı bir şekilde işler. Öyle ki *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı romanda basın, gazete ve gazeteciliğin rolü değişir. Çünkü romanda gazete haberleri; şişirme bilgilerle süslenmiş, uydurmalarla büyütülmüş ve birtakım dedikoduların bir araya getirilmesiyle meydana gelen düzmece yazılardır. Bu noktada romanda gazete haberleri, eleştiri ve ironi noktasında sosyal bir tenkit üzerinde durur.

Romanın asli şahsı olan Edip Münir, karın tokluğuna yaşayan ve yarının açlığı ile şekilden şekle, kılıktan kılığa giren bir karakterdir. Aslında Edip Münir, vaktiyle bir kalem efendisidir. Geçmişte gazetelere çeşitli yazılar gönderen şair ve yazardır. Ancak kendini geliştirmek için çalışmaktansa aç kalmamak için midesine hizmet etmeyi daha kazançlı bulmuştur. Günlerini karnını doyurmak için açlıkla savaşıyor geçirir. Daha sonra geçim derdiyle gazeteyi bir kazanç kapısı olarak görür.

Roman, Edip Münir’in bir buçuk aydır kaldığı Şenlik Pansiyonu’ndan ayrılmak istemesi ile başlar. Kocaman olan bavulunu pansiyondan aşırarak ister. Çünkü pansiyonda kaldığı süre zarfında hiçbir ücret ödememiştir. Eğer pansiyonda kaldığı günlerin ücretini vermeden ayrılırsa pansiyon sahipleri bavuluna el koyacak ve borcunu ödemediği için alamayacaktır. Bu sebeple gizli planlar yaparak bavulu ile birlikte pansiyondan kaçır. Edip Münir, pansiyondan ayrıldıktan hemen sonra baba dostu olan Asmaaltı tüccarlarından Hacı Ömer Efendi’ye gider. Kendisine kalacak bir yer buluncaya kadar kocaman bavulunu Ömer Efendi’ye emanet eder. Bunun üzerine pansiyon sahibi karı koca İlyalar, Edip Münir’i pansiyondan borcunu ödemediği için polise şikâyet eder. Bilhassa bu noktadan itibaren gazete, romanın kurgusuna dâhil olur. Sırf haber yazmak için bu olay büyütülerek olmayan şeyler olmuş gibi gösterilir. İşte romandaki ilk gazete haberi *Doğru Söz* gazetesinde şöyle yayımlanmıştır:

*“Sirkeci taraflarında Şenlik namı ile maruf bir otel vardır. Buranın pansiyonerlerinden açığız bir genç üç yüz liralık bir takıttan sonra Madam İlya’nın altın bileziği ile elmas yüzük ve küpelerini bavuluna yerleştirerek fennin en son araştırmalarında mühim bir mevzu olan ‘görünmez adam’ sırrına ermiştir. [...] Edip Münir adına cevap veren bu mahir dolandırıcı, vurgunlarını Asmaaltı tüccarlarından amcası Hacı (!) Ömer Efendi nezdine taşır ve amca-yeğen aralarında ganimetleri paylaşırlarmış. Sirkatlerin mahfazası bavul, zabıtaca elde edilmiştir. Açıldığı zaman içinden neler çıkacağı çok merak olunuyor”* (Gürpınar, 2021a: 57).

Hacı Ömer Efendi gazete haberini okuduğunda, büyük bir şaşkınlık geçirir. Çünkü söylentilerin çoğu yanlıştır. İlk başta Edip Münir’in pansiyona olan borcu üç yüz lira değil kırk liraya yakındır. Sonrasında Madam İlya’ya ait hiçbir mücevher

çalınmamıştır. Daha sonra Hacı Ömer Efendi, Edip Münir’in amcası değil baba dostudur. Dolayısıyla bu haberi yazan gazeteci, hâlihazırdaki durumu asılsız bir şekilde büyüterek yalanlarla süslemiştir.

Romanda okuyucunun gazeteye yaklaşımı ve muharrirler arasındaki bağlantı av ve avcı ilişkisinden ayrı düşünülemez. Gazete yazarları bizzat kalemlerini yaşanmışlıklar üzerine kurarak okuyucuyu avlamaya çalışır. Edip Münir’e göre uyanık olan okuyucu zaten gazete okumaz. Dolayısıyla kendisi hakkında yazılan gazete haberine itibar etmez. Gazeteyi okumaz ancak gazeteden muharrirlik için çağırırsalar yazmak için hemen gider. Çünkü “aldanmadan aldatmak elbette daha hoştur” (Gürpınar, 2021a: 59). Bu durumu Edip Münir şöyle yorumlar: “Akıllılar akılsızların zararına yaşarlar” (Gürpınar, 2021a: 157).

Romanda kurgu içerisinde üç farklı gazete ismi geçer. Bunlar: *Doğru Söz*, *Ciddiyet* ve *Dikkat* gazeteleridir. Gazete isimlerinin, kurguya hâkim olan olaylar ekseninde ironik bir şekilde doğrudan doğruya eleştiri ifadesi olarak kullanıldıklarını söylemek yerinde olacaktır. Öyle ki bu gazete isimleri tesadüfi olarak seçilmemiştir. Romanda bizzat ironik bir tarzda eleştiri niteliğindedir. Çünkü gazete isimleri ifade ettikleri anlam dışında tam tersi bir performans sergilerler. Her üç gazete de âdeta birbirleriyle yarış içerisindedir. Üçünün de tek gayesi okuyucuyu inandırmaya çalışıp fazlasıyla gazete satışı yapmaktır. Dolayısıyla gazetelerdeki her bir muharrir, kırk gün taban eti, bir gün av eti için yazarlık hünerlerini kalemleriyle göstermeye çalışırlar. Tabii ki buradaki asıl amaç, yarının açlığı yani midelerine hizmet için çalışmaktır. Bunu yapabilmek içinde okuyucuyu kalemleriyle büyülemek lâzımdır. Gazeteci yazarlar için ilginç olaylar ya da okurun ilgisini çeken meseleleri yazmak daha da çok para getirecektir. Dolayısıyla yapılan işte gazete isimlerinin kast ettiği ne bir ciddilik ne de doğru bir söz hâkimdir. *Dikkat* gazetesinin ismi ise verdiği anlamın tam tersi tartışmalı ve entrikalı fikirlerin magazinsel bir boyut alarak okuru aktif hale getirip ortalığın karışmasına vesile olmaktadır.

Romanın olay örgüsündeki kilit nokta, ilk gazete haberidir. Bu haberden sonra Edip Münir’in bundan sonraki hayatı şekillenmeye başlar. Çünkü bu haberini gazetede okuyan tanınmış zenginlerden ihtiyar Rubaioğlu’nun genç karısı (S) Hanım, Edip Münir’i ve onun arkadaşları Atıf Cemal ile Ruhsar’ı polise şikâyet eder. Sebebi ise vaktiyle bu üç arkadaş bir olmuş (S) Hanım’ı oyuna getirip onun uygunsuz resimlerini çekerek şantajla ondan para talep etmiş olmalarıdır. Edip Münir’in gazetede hırsızlık haberini gördükten sonra (S) Hanım, fotoğrafının o kocaman bavulda olduğunu düşünür ki zaten fotoğraf da bavulun içinden çıkar.

Böylece üç arkadaş bu olaydan hemen sonra zabitanın sabıkalılar defterine kaydedilerek serbest bırakılırlar. Komiserlikten ayrılır ayrılmaz Edip Münir ve arkadaşları Gülhane parkına gidip denize karşı bir bankoya oturup bundan sonra ne

yapacaklarını düşünmeye başlarlar. Onlar manzaraya karşı düşünürken yanlarına meraklı bir gazeteci yaklaşır ve olay hakkında bilgi ister. Edip Münir, *Doğru Söz* gazetesinin kendisi hakkında araştırma ve inceleme yapmadan asılsız, uydurma, fantezi yazı yazmalarından dolayı ona bilgi vermek istemez. Ancak bu gazeteci *Ciddiyet* gazetesinde çalıştığını beyan eder. Bunun üzerine Edip Münir, gazetecilik mesleğine saygı duymadığını şöyle dile getirir:

*“Benim nazarımda gazeteler dedikodu koleksiyonundan başka bir şey değildir. Tatlıya da karışsınız ekşiye de... Hükûmetin işini de bozarsınız, halkını da birbirine düşürürsünüz. Sizden canı yanmayan kimse yok gibidir. Herhangi bir muharrir kalemi eline alarak bir matbaa masası önüne oturdu mu, hiçbir mektepten tasdiknamesi bile yokken kendini dünyanın bütün ilimlerinden, fenlerinden mezun bilir. Ömründe bir satırını bile okumadığı bilgilerde allame kesilir, kritiklere girer. O kürsüden aldığı cüretle haysiyetlere tecavüzdü hiçbir vicdan endişesi duymaz... Onun merakı yalnız kendi kalemi üzerine âlemin dikkatini çekebilmek fırsatlar aramaktır. Bu fırsatı bulunca artık hiçbir şeyden çekinmez”* (Gürpınar, 2021a: 94).

Buradan anlaşıldığı üzere Edip Münir’in, gazete ve gazeteciler hakkındaki yorumları dikkat çekicidir. Öyle ki bu ifadeler, romanın bütününe yansıtacak niteliktedir. Aslında romanın temel meselesi olan gazete ve gazeteciliğin işleyişi kurgusal bağlamda ortaya konulmaktadır. Edip Münir, eleştirirken özellikle gazeteciler üzerinde durur. Aynı şekilde Hüseyin Rahmi, roman boyunca bu tür eleştirilere hep yer vermiştir:

*“Artık o, yazı harp meydanlarının bir kahramanı değil, bir malulü, diri bir şehididir. Ücretli bir yazıcıdır. Edebiyatın zaferi için değil, midesinin ihtiyacı için çalışır. O, bedii satırlar ibda ile sarhoş olmanın neşesini unutmuştur. O, ağır bir yük taşır gibi bunalarak yazar ve okuyanları uyutur. O, artık bir muharrir değil, kuruldayan narkotik bir nargiledir”* (Gürpınar, 2021a: 165).

Aslında roman bu noktada hem sosyal bir meseleye hem de bürokratik bir işleyişe eleştiri içermektedir. Bununla birlikte gazete, romanda oldukça değersizleşmiştir. Çünkü önüne gelen, derme çatma bilgisiyle gazeteci olabilmektedir. Gazetecinin yapması gereken tek şey, sokakta gördüğü hadiseleri yoruma elverişli kıvrak bir üslûpla allayıp pullayıp pervasızca şişirerek ilgi çekici hale getirmektir. Dolayısıyla gazete bilgilendirme, uyarma ya da bir haber ağı olmaktan ziyade tamamen magazinsel bir hâl almıştır. Hatta yazarlara verilen ücret de gazete yazılardaki entrikaların değeri ve önemine göre birden beş liraya kadar değişkenlik göstermektedir.

Edip Münir gazetecilere yaptığı eleştiriye en başta kendisi itibar etmez. Dolayısıyla söylediklerini kulak arkası eder. Çünkü eğer olayları teller pullar, değiştirip süsleyerek gazete sütunlarına sermaye yaparsa oldukça çok para



kazanacaktır. Bundan dolayı *Dikkat* gazetesi hesabına yazarlık uğruna çalışmaya başlar. Kalemle istediği surette yazılar yazar ve günlük harçlığını matbaadan elde edip diğer yazarlara karşı da üstünlük sağlamaya çalışır. Atıf Cemal de Edip Münir’e yardım ederek fotoğraf makinesi ile olayları daha canlı ve renkli hale getirir.

Fakat bir müddet sonra yazılan yazılar okuyucuya göre şekil almaya başlar. Halk neye ilgi gösterip neyi okumak istiyorsa gazete sürümlerini o olaylar artırır. Nitekim Türk edebiyatında Orhan Pamuk’un *Kar* romanında da gazeteciler ve okuyucular arasındaki ilişkinin bir benzeri görülür. Böylece iki romanda da gazeteler kurmaca hadiselerle şekillenmiş ve halkın ilgisine göre bütünleşmiştir:

*“Elbette ki abonelerimizin okumak istediği cinsten haberler koyacağız. Dünyanın her yerinde, Amerika’da bile gazeteler önce okurlarının istediği haberi koyar. Okur sizden yalan haber istiyorsa, dünyanın hiçbir yerinde kimse doğruları yazarak satışını düşürmez. Gazetem satışını artıracaksa ben doğruyu niye yazayım! [...] Ha bu yalanlara sonra kendileri de inanırlar, o başka”* (Pamuk, 2019: 277).

Bu bağlamda her iki romanda da ironiden bahsetmek mümkündür. Halk, gazetenin asıl işlevini anlamlandıramamıştır. Bilhassa yazarlar da halkın ilgisine göre hareket edince gazete adeta çok boyutlu bir olaylar silsilesi haline gelmiştir. Edip Münir, halkın heyecanını artırmak adına olayların boyutunu iyice artırır ve işi cinayet işlemeye kadar götürür:

*“İşte bu akşam biz küçük mikyasta böyle bir diplomatlık yaptık. Kendimiz perde arkasına gizlenerek iki ahmak cahili birbirine öldürttük. Ceplerinden paralarını, saatlerini almadık. Yalnız vakanın şeklinden pay çıkardık. Diplomaside alkışlanan bu hüner alelade hayatta neden cinayet sayılsın? Bütün insanlar böyle entrikaların kurbanı olmayacak ciddilikte eğitim almalıydılar ki bizim gibilere de onları kafese koymak cesareti gelsesin”* (Gürpınar, 2021a: 112).

İki kişiyi birbirine düşürerek küçük bir savaş meydanına dönüşen bu hadisenin sonunda *“iki maktul, beş ağır yaralı ve yedi de hafif yaralı...”* (Gürpınar, 2021a: 103) ile birlikte kanlı cinayet yirmi sekiz kişilik bir kaos ortamına dönüşür. Bu olay gazetede ballandırılarak yazılıp halkın ilgisini çekme noktasında ise Edip Münir ve Atıf Cemal’e beş lira getirisi olur. O parayla güzel bir ziyafet çekerler.

Kanlı bir haber yazma uğruna cinayete vesile olan Edip Münir, açlığın verdiği iradesizlik ve doyumuzlukla farklı yöntemler de denemeye başlar. İlk olarak bir makale yazar. İdare memuruna götürür ancak bu tür yazıların oldukça çok olması sebebiyle yazısı başta ilgi görmez. Edip Münir makalesinden bir ücret talep etmeyeceğini söyleyerek matbaanın yazı darlığı olduğu günde belki bir gün basılır umuduyla yazısını orada bırakır. *“Filhakika bir ay sonra makale basıldı. İyice de dikkat celp etti. ‘Bedava sirke baldan tatlıdır’ meselinin matbaalar darphanesidir”* (Gürpınar, 2021a: 157). Dolayısıyla makale sayesinde Yazı İşleri Müdüründen direktif



alan Edip Münir, artık yazılarını daha istekli yazar çünkü sadece para kazanmıyor aynı zamanda imzasıyla şöhret oluyordu. Halk arasında tartışmalı fikirler içeren çeşitli makaleler yazar. Böylece çalıştığı gazete normalden daha fazla okunmaya başlar.

Makale yazma serüveni önce küçük hikâyelere sonra da romana evrilir. Edip Münir’in yazdığı yazılar ilgi çekici bir hâl aldıkça şöhret basamaklarını koşarak çıkmaya başlar. Kafasında bir roman yazmak için bir kurgu ararken bir sabah gazete sütununda ilginç bir haber görür:

*“Dün gece maruf zenginlerimizden Rübaizade’nin Nişantaşı’ndaki konağında cereyan eden kanlı bir hırsızlık vakası iki kişinin ölümü ile neticelenmiştir”* (Gürpınar, 2021a: 170).

Eserin daha ilk bölümünde gazetede Edip Münir’in hırsızlık haberini okuyunca polise şikâyetle bulunan (S) hanım, bilhassa romanın ikinci bölümünde aktif bir rol oynar. Böylece ikinci bölüm romanın ilk bölümüne oranla daha aksiyon / hareketlidir. Birinci bölümde Rübaizade’nin genç karısı (S) hanımın isminin Semahat olduğu ikinci bölümde belirtilir. Çünkü bu bölümde anlatıcı değişikliğine gidilir. İkinci bölümün büyük çoğunluğunda Semahat anlatıcı pozisyonundadır. Semahat’ın evindeki bu kanlı cinayet, bir gazeteci tarafından bizzat olay yerinden ve zabıtalardan öğrendiği detaylı macera kısaca gazetede şöyle yayımlanmıştır:

*“Rübaizade’nin genç karısı, iki çocuğu ve birkaç hizmetçisi ile ikamet ettiği Nişantaşı’ndaki konağı sakinlerinin sayısına nispeten çok büyüktür. Prenslere layık bu ikametgâhı dolduran kıymetli eşya, halı, tablo, altın ve gümüş avani, hırsızları şiddetle harekete getirmiş olmalı ki bu malları sahipleri ile götürmekten çekinmemişlerdir. Karı koca ayrı odalarda yatarlar. Çocuklarda mürebbiyeleri ile. [...] Gecenin saat iki buçuğuna doğru kendi odasından pek uzak olmayan salonda patırtılar duyar. Revolverini kavrar, dışarıya fırlar. Usulca salona yaklaşır. Kapıdan bakar. Karanlığın içinde elektrik lambasının ışığı dolaşüyor. İki de boylu insan. Harıl harıl eşya topluyorlar. Hanım bunlardan birine nişan alır. Ateş eder. Hırsızı yere serer. Lakin öteki sarık korkup kaçmaz. Bilakis kadının ikinci ateşine meydan vermeden üzerine saldırır. Salonun ortasında boğuşmaya başlarlar. Telâşla silâh sesine koşan ihtiyar koca, ne olduğunu anlamak için salonun elektrik düğmesini çevirir. Saha apaydınlık oluverince bir tarafta kanlar içinde bir adam yattığını, öbür yanda karısının alt alta üst üste izbandut gibi bir herifle boğuştuğunu görünce heyecandan tıkanır. Zavallı ihtiyar bulunduğu yere yuvarlanır”* (Gürpınar, 2021a: 170).

Gazete haberini okuduktan sonra haberin yazarından da hadisenin detayını öğrenen Edip Münir, hiç de ikna olmaz. Yazılanlardan ve anlatılanlardan şüphe duyar. Olayların görünen kanlı hırsızlık vakası yönüne değil de arkasındaki saklı gerçeğin ne olduğu onun kafasını kurcalar durur. Bu bilmeceyi çözmenin tek yolu *“Semahat*

*Hanımın hizmetçisi ve sırlarının mahremi Vasfiye...*” (Gürpınar, 2021a: 174)’ye ilanı aşk edecek ve ondan bilmecenin cevabını öğrenecekti. Tam da planladığı gibi Edip Münir, Vafiye’ye biraz ilgi gösterdikten sonra olayların gerçek yüzünü en ufak ayrıntısına kadar öğrenir.

Netice itibarıyla Edip Münir, *Dikkat* gazetesine vereceği romanın kurgusunu artık bulmuştur. Bu kanlı hırsızlığın görünmeyen yüzünü romanına ilmek ilmek işler. “*Daima romanlar hakikatin muhayyelidir fakat bu, hakikatin kendisiydi*” (Gürpınar, 2021a: 174).

Bir ihtiyarın genç karısı olan Semahat Hanım, çok küçük yaşta evlendirilmiştir. Evliliğinden bir oğlan, bir kızı olmuştur. Ancak her iki çocuğu da ihtiyardan değil farklı farklı babalardandır. Cinsel isteklerini tatmin etmek için hoşuna giden genç erkeklerle birlikte olan Semahat Hanım, anlatıldığı kadarıyla hafifmeşrep bir kadındır.

Kanlı hırsızlık olayı diye gazetelere yansıyan asıl mevzu ise Semahat Hanım ve sevgilisinin Mahir Hüsnü Bey tarafından konakta basılmasıdır. O gece herkes uyurken Semahat Hanım, yeni sevgilisi Midhat Şekip Bey’i konağa alır. Bunu kendisine yediremeyen eski sevgilisi Mahir Hüsnü Bey de o gece onları yakalamak için konağı basar. Böylece önce Midhat Şekip Bey’i vurur ardından Semahat Hanım’ı vuracakken ihtiyar koca Rûbaizade, genç karısını vurmaması için ona yalvarır. İhtiyarın kireçlenmiş damarları bu acıklı tabloya daha fazla dayanamadığı için o anda bulunduğu yere düşerek ölür. İhtiyar koca ölünce iki ölü arasında sapsarı kesilen Mahir Hüsnü Bey ise oradan kaçar.

İşte bütün bu olayları detayıyla romanında anlatan Edip Münir, sadece kişi ve mahalle adlarını değiştirir. Böylece romanını aşama aşama yazdıkça *Dikkat* gazetesine gönderir. Kanlı hırsızlık cinayeti ile bu roman arasındaki bağlantıları yakalayan halk, romanı daha ilgi ve dikkatle okumaya başlar. Hâliyle gazete satışında normalüstü bir kazanç sağlar. “*Faciadan dört ay sonra...*” (Gürpınar, 2021a: 221) roman yayımlanıp gerçekler açığa çıktıkça halk olayların iç yüzünü ve meselenin özünü kavrar. Bu durumdan oldukça mustarip olan Semahat Hanım, halkın tepkisi önünde gururu ayaklar altına düşer ve çaresiz kalır. Savaş alanına salınmış bir deli misali, savrulup durmanın yarattığı kaos, onu âdeta meçhul bir durumun içerisine sokar.

Edip Münir, bu durumu nihayete kavuşturarak Semahat Hanım’a yardım eder. Yardımının karşılığı olarak da kendisiyle evlenmesini ister. Semahat Hanım başta itiraz etse de halkın lânetlerinden onu kurtardığı için Edip Münir’le evlenmeyi kabul eder. Edip Münir, gazete vasıtasıyla Semahat Hanım’ı düşürdüğü bu durumdan yine aynı şekilde romanında onu talihin zulmüne uğramış zavallı gibi göstererek kurtarır:

“*Facia sebebi ile Semahat Hanım halk nazarında çok düşmüştü. Birkaç defa Adliyeye de çağrıldı. Ben romanımda bütün günahları ihtiyarın gençliğe karşı haris, cinsî hodbinliğine yükleterek hanımı bir talih mazlumunu gösterdim. Neticede onu son*

*aşkına sadık ve izzetinefsini müdafaaada ölümü istihkar eder bir kahramanlık faziletine yükselttim. Semahat Hanım, âlemin teşnileri karşısında bunalmışken onun gururunu bu suretle şatafatlandırmış olmam hoşuna gitmiş. Beni çağırttı, maddî ile mükâfatla, memnun etmek istedi. Ben kabul etmeyerek şu karşılığı verdim:*

*-Beni para ile muvakkaten mükâfatlandırmanızı değil, izdivacınızla ebediyen bahtiyar etmenizi rica ederim” (Gürpınar, 2021a: 224).*

Öyle ki gazete, Semahat Hanım’ı halkın karşısında hem rezil etmiş hem de onu düştüğü bu durumdan kurtarmıştır. Dolayısıyla Edip Münir, gazete vasıtasıyla önce görünenin ardındaki gerçekleri açığa çıkarmış sonra da hiç şüphesiz kendi çıkarı uğruna bu gerçekleri halı altına süpürüvermiştir.

## **Sonuç**

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın eserlerindeki entrikaların çokluğuna bakıldığında o dönem halkının yani okuyucunun ilgisini çektiğini söylemek mümkündür. Yazarın kazancını sadece eserleriyle sağladığı düşünülürse okuru göre şekil aldığı pekâlâ aşikârdır. Okurun ilgisini ne çekerse kalemini o doğrultu da yazmıştır. Dolayısıyla *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı eser, bu düşüncelerin gazete vasıtasıyla somutlaştırılmış bir hali olduğu muhakkaktır.

Yurttan ve dünyadan bilgi ve haber akışı sağlayan gazeteler, *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?* adlı romanda işlevini tamamen yitirmiştir. Öyle ki, gazete bir nevi magazinsel bir boyut kazanmıştır. Gazeteciler doğru ve gerçek bilgilerden ziyade ilgi, merak uyandıran düzmece ve dedikodu niteliğinde şişirme olaylar yazar. Buradaki temel gaye, yazılanlarla okuyucuyu çekmek ve yaşanan ya da hayali olayları kelimelere dökmektir. Bu anlatılan olayların bir sınırı olmamakla birlikte ilgi çekici olabilmesi için bizzat hırsızlık ya da cinayet de işlenebilmektedir.

Romanda gazetecilerin yaptığı şey aslında yaşanmışlıklara sığınmaktır. Dolayısıyla yazılan gazete haberleri olay görünümlü metinlerdir. Gazete, bilgilendirme işi olmaktan ziyade yaşantıyı gösterme işi olmuştur. Hüseyin Rahmi, işte bu noktada gazete ve gazetecilere kurgusal bağlamda ironi ile dikkat çeker. Gazetenin asıl niteliği ve işleyiş sistemi romanın bütününe kapsayan sosyal bir eleştiridir.

Sonuç itibarıyla romanda gazete, belirleyici bir rol oynamaktadır. Halkı birbirine düşürme noktasında vicdanından yoksun kalem işçilerinin elinde bir araç / vasıta olmuş ve olaylar, kurgu dünyasının bir oyuncağı haline gelmiştir. Dolayısıyla gazete haberlerindeki ideal düşüncelerin içleri boşaltılmış, doğal olayları ya da yaşantıyı anlatma noktasında tavırlar şekilci bir anlayışla ifade tarzı bulmuştur. Gazeteciler kurgusal bağlamda okurların istediği haberlere yönelmiştir. Çünkü halkın ne kadar

ilgisini çekerlerse o kadar çok para kazanacaklardır. Dolayısıyla dimağlarını geliştirmeye uğraşmaktansa geçim derdi uğruna aç kalmamak için kalemlerinin uşağı olmuşlardır.

Neticede Semahat Hanım, gazete yüzünden rezil olmuş yine gazete sayesinde rezilliğin üstü kapatılmış ve halk tarafından lânetlenmekten kurtulmuştur. Böylece kurgusal bağlamda gazete hem ortalığı karıştıran hem de olayların düzeltilmesi noktasında oldukça büyük etki arz eden bir vasıta olmuştur.

### **Kaynakça**

- Akyüz, Kenan (2018). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Çakır, Ali (2020). “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Türk Romanında Basın Algısı”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 5, s. 102-123.
- Çıkla, Selçuk (2009). Tanzimat’tan Günümüze Gazete- Edebiyat İlişkisi. *Türkbilgi*, S. 18, s. 34-63.
- Dere, Mustafa (2022) *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Sosyal Tenkit*. Konya: Palet Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi (2021a). *Dünyanın Mihveri Kadın Mı, Para Mı?*. (Haz. Mine Kılıç). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi (2021b). *Şıpsıvdi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İldeş, Özgür (2009). *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı Tema Anlatım (1889-1919)*. Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okay, M. Orhan (2018). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Pamuk, Orhan (2019). *Kar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sevengil, Refik Ahmet (1944). *Hüseyin Rahmi Gürpınar*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2014). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.